

UiT The Arctic University of Norway – 2018

Septentrio Academic Publishing

<http://septentrio.uit.no/>

Septentrio Reports, number 1, 2018

DOI: <http://doi.org/10.7557/7.4314>

ISSN: 2387-4597

Licensee UiT The Arctic University of Norway

This Open Access report is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

International License: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

MELKEFOSS, TUFT 3 SØR-VARANGER K., FINNMARK: PRØVESTIKKING 17.08.2006

RAPPORT I FORBINDELSE MED FORSKNINGSPROSJEKTET "OPPKOMSTEN AV SAMISK ETNISITET SETT I LYS AV INNLANDETS ØKTE BETYDNING, 2300 F.KR. – 300 E.KR."

MARIANNE SKANDFER

Innledning

På Fossnakken, ved kraftstasjonen på Melkefoss, er det registrert flere nedgravde tufter. Disse ligger i to felt: Det ene, ligger inne i skogen, på morenebakken 40 – 50 m nord for grensestolpe nr. 129. Feltet består av minst fem nedgravde tufter. Tuftene er rektangulære og har tydelige voller. De er 2,5 - 11m lange 1,5 – 7 m brede fra vollkone til vollkone, inntil 1 m dype. Det andre tuftfeltet, som ikke er registrert i ØK, ligger i den nordlige ytterkanten av det samme skogområdet, kant-i-kant med en gruset industritomt/oppstillingsplass for maskiner. Dette feltet består av tre rektangulære, nedgravde tufter. Tuftfeltene er beskrevet i en rapport om skadevirkninger og ulemper for kulturminner ved en utbygging av Melkefossen (Helskog 1975). Det antas i rapporten at tuftene mest sannsynlig er rester etter en østsamisk høstboplass, 100 – 500 år gammel. Ingen av tuftfeltene, eller flere delvis åpne lokaliteter med avslag og asbestkeramikk opp i dagen, er kartfestet og innlagt i Askeladden.

De tre tuftene i det ikke ØK-registrerte feltet ligger på en nordvest-sørøstvendt rekke langs den gamle elveterrassen (se vedlagt kart). Tuftene er ca. 10 x 6 m store fra vollkone til vollkone, og har markerte veggvoller. Selve gulvflaten er 0,4 m lavere enn toppen av vollene. Alle tuftene har forsenkninger midt i vollene på kortveggen. I tillegg har de sirkulære tilbygg på kortveggene: Tuft 1 lengst mot nord har et vagt tilbygg mot nordvest, med høyere gulvnivå enn tufta, og ett mot sørøst, tuft 2 har et mot sørøst, og tuft 3 har tilbygg på begge kortveggene. I 2007 ble det observert at tuftene 2 og 3 deler det ene sirkulære tilbygget mellom seg, slik at det er direkte gjennomgang mellom dem, via tilbygget. Tuftene har klare morfologiske likheter både med "Gressbakkentuftene" (Schanche 1994) og de andre nedgravde, rektangulære tuftene som tidligere er datert i Pasvik (Skandfer 2000, 2009, Skandfer og Bruun 2006). Ovenfor tuftene, på toppen av en smal morenebakke i sørvest, er det to runde forsenkninger, 1,5 – 2 m i diameter, inntil 0,8 m dype. Dette kan være fangstgroper eller kjøttgjemmer.

Tuft 1, sett mot N.

Tuft 2, sett mot Ø.

Tuft 3, sett mot S.

Ett av tre prøvestikk på 20 x 20 cm, som ble åpnet langs midtaksen i den midterste tufta, Tuft 2, i 2004 (Skandfer 2004), viste et sammenhengende, ca. 1 cm tykt trekullag. Laget ble antatt å representere en begrenset brenningsaktivitet knyttet til husets bosettingsfase. Det ble ikke observert ildstedsteiner. En AMS-datering ga dateringen ”yngre enn AD 1685”. I de to prøvestikkene uten trekullag ble det funnet noen få små kvartsavslag, som peker mot en høyere alder.

Prøvestikking i 2006

Tuft 2 med prøvestikk, sett mot NNØ.

Tuft 2

I 2006 ble ett av prøvestikkene i Tuft 2 utvidet til 0,5 x 0,2 m for å få bedre kontroll på stratigrafi og funnforhold for dateringen fra tufta, og for eventuelt å ta ut ny prøve i en annen kontekst. Tufta er ca. 4 x 3 m, indre mål, med inntil 2 m brede, utflytende voller omkring. På kortveggen i sørøst er vollen åpen mot et sirkulært tilbygg, ca. 1,8 m i diameter, indre mål. Det er åpninger midt i vollene mot vest (langvegg) og nordvest (kortvegg) også. Åpningen mot nordvest går gjennom vollen og rett inn i tuft 1 lengst mot nord. I *lag 1*, rett under den 3 – 7 cm tykke torva, var et lyst utfellingslag – inntil 4 cm tykt - med trekull i et avgrenset område mot sør. Trekulllaget var 1 – 3 cm tykt, og manglet i den nordlige delen av prøvestikket. Dette kan ha sammenheng med at en furustubbe rett utenfor avgrensningen av prøvestikket kan ha rotet til laget. Trekullet går ned i laget. En del små, skjørbrante steiner og to avslag ble funnet i lag 1. *Lag 2* var et gulbrunt marmorert sandlag med noe smågrus og enkelte små trekullfragmenter. Det var ingen funn i lag 2. En større stein, ca. 15 cm i diameter, lå innenfor prøvestikket, men det ble ikke observert noe tegn til konstruksjonsdetaljer, for eksempel i form av ildsted. Prøvestikket fra 2004 lå midt i den østre delen av prøvestikket fra 2007 og tegnet seg som en ujevn firkant med mørkere sand. Laget ble gradvis mørkere rødbrunt og gikk uten noen tydelig overgang over i *Lag 3*, et rødbrunt, grusaktig sandlag som var sterilt. Det ble ikke funnet trekull i bedre kontekst enn det som ble datert i 2004.

Topp, lag 1, mot NØ.

Topp, lag 2, mot NØ.

Topp, lag 3, mot NØ.

Tuft 3

Det ble åpnet et 0,3 x 0,3 m prøvestikk langs midtaksen i Tuft 3 (dessverre feilaktig angitt som Tuft 1 i dateringsrapporten), med tanke på å hente ut trekull til ny datering herfra. Prøvestikket ble lagt i den sørlige halvdel av tufta. Under et 4 cm tykt torvlag kom et 1 cm tykt, kompakt trekullag, tilsvarende prøvestikket i Tuft 2. Det er mulig at dette er rester etter

en skogbrann eller skogsrydding i relativt ny tid. Under trekullaget kom et rødbrunt sandlag med enkelte små trekullfliser, som det ble tatt ut prøve av. Det ble ikke gjort funn i Tuft 3.

Prøvesticket i Tuft 3 gravd ned til steril grunn.

Funn

Funnene er katalogisert under Ts. 11678.

Datering og konklusjon

Trekull fra sandlaget under det sammenhengende trekullaget, som antas å være ungt, ble datert til 2210 ± 35 BP (365 – 195 f.Kr.) (TUa-6276). Dateringen er i samsvar med flere nye dateringer omkring Kr.f. av store, rektangulære, nedgravde tufter i Pasvik (Skandfer 2009). Den antas dermed å representere bruksfasen for husene på Melkefoss. Dateringen er også i samsvar med funn av avslag fra steinbrukende tid. I forbindelse med prøvestikkingen utførte Helge Irgens Høeg og undertegnede uttak av en pollenprøve fra myrpartiet like bak husene. Pollenanalysen vil forhåpentligvis tilføre ytterlige informasjon om husenes alder.

Litteratur

- Helskog, K. 1975 *Vurderinger av skadevirkninger og ulemper på forhistoriske kulturminner ved en utbygging av Melkefossen i Pasvikelva, Sør-Varanger kommune, Finnmark fylke*. Upublisert rapport. Topografisk arkiv, Tromsø Museum, Universitetet i Tromsø
- Schanche, Kjersti 1994: *Gressbakkentuftene i Varanger*. Upublisert dr.art.-avhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø
- Skandfer, M. 2000 *Rapport fra utgravning: "Fosslund" (gnr.16/1), Sør-Varanger k., Finnmark*. Upublisert rapport. Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Skandfer, M. 2004 *"Framveksten av samisk etnisitet i lys av innlandsområdenes økte betydning ca. 2300 f.Kr. – 300 e.Kr."* (NFR post-doktorstipendprosjekt): *Arkeologiske undersøkelser i Sør-Varanger, Tana og Karasjok kommuner, Finnmark 2004. Rapportsammendrag*. Upublisert rapport. Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Skandfer, M. 2009. Being confronted with the interior Other: Ethics, ethnography and prehistoric archaeology in interior Finnmark, Arctic Norway. *Arctic Anthropology* 2009 ;Volum 46.(1-2) s. 89-102.
- Skandfer, M. og Bruun, I. M. 2006 De eldste husene i Pasvik. *Varanger årbok 2006*:106-117.